

ANTROPOLOJİ

SOSYAL ANTROPOLOJİ

HEDEFLER

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- ✓ Antropolojinin tanımını yapabilecek,
- ✓ Antropolojinin kapsamını kavrayacak,
- ✓ Antropoloji biliminin gelişimini bilecek,
- ✓ Antropolojinin alt dallarını sayabilecek,
- ✓ Antropolojinin alt dallarının içeriklerini kavrayacaksınız.

İÇİNDEKİLER

- ✓ Antropolojinin tanımı ve kapsamı
- ✓ Antropolojinin gelişimi
- ✓ Antropolojinin alt dalları
- ✓ Özet
- ✓ Değerlendirme Soruları
- ✓ Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

HAFTA

1

1-GİRİŞ

Antropoloji, insanı biyolojik, psikososyal ve tarihi bir varlık olarak tanımlar, insan ve toplumsal çevresini insan varlığının çok yönlülüğü içinde ele alır.

Antropoloji, aynı zamanda tüm bilimlerin en özgürleştirici olanıdır. Bunun nedeni, ırksal ya da kültürel üstünlüğün yanlış inançlarını ortaya çıkarttığı gibi, nerede ve nasıl yaşadıklarına bakmaksızın kendisini tüm insanların incelenmesine adanmış olmasıdır.

2-ANTROPOLOJİNİN TANIMI VE KAPSAMI

Türkçeye kelime anlamı insan bilimi olarak adlandırılan antropoloji, dünyanın her yerinde, tarih boyunca yaşamış ve hala yaşayan insan toplumlarının incelenmesidir. Bu bilim dalı insanı farklı ve benzer kılan her şeyle ilgili güvenilir bilgi üretmeye çalışır.

İnsan, biyo-kültürel bir varlık alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. O, ne tek başına biyolojik bir varlık, ne de kültürel bir olgudur. İnsanın biyolojik ve kültürel çeşitliliğini ve bu çeşitliliklerin işleyiş biçimlerini inceleyen ve geliştirdiği kuramlarla bunları açıklamaya çalışan bilim dalı antropolojidir. Antropoloji, insanın biyolojik ve kültürel evrim süreçlerini geniş bir bakış açısı içinde ele alan tek bilim dalıdır. Sosyal bilimlerde içinde konusu insan olan nice ilgi alanları vardır; tarih, coğrafya, siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji ya da psikoloji bunlardan bazılarıdır.

Antropoloji, insanın biyolojik ve kültürel benzerlik ya da ayrılıklarını sistemli biçimde inceler. Bu bilim dalının sosyoloji, tarih ve biyoloji başta olmak üzere diğer birçok bilim alanı ile ortak yönleri bulunur. Daha açık bir deyişle, bu üç ilgi alanının dışında psikoloji, istatistik, hukuk, coğrafya, felsefe ve tıp gibi çok sayıda bilim dalının kapsamına giren konu ve sorunlarla antropoloji de ilgilenir. Öyle ki, çevre ile kültür arasındaki ilişkileri incelerken kendini ister istemez coğrafya içinde bulur; ya da kültür, sağlık, çevre ve beslenme örüntüsünü yer ve zaman boyutları içinde değerlendirirken, bu kez de tıp dünyasına girmiş olur.

Antropolojinin ilgi alanına giren konular oldukça zengin ve çeşitlidir. Vaktiyle yaşamış olan en eski avcı-toplayıcı insan topluluklarından, günümüzün en gelişmiş toplumlarına kadar her düzeyde insan grupları antropolojinin ilgi alanına girer.

3-ANTROPOLOJİNİN GELİŞİMİ

İnsanoğlu var olduğu günden beri kim olduğu, nereden geldiği gibi sorulara yanıt aramıştır. Antropoloji 150 yılı aşkın bir süredir bu soruları yanıtlamada kendi yaklaşımını kullanan bir bilimsel araştırma geleneği olarak ortaya çıkmıştır.

Antropolojik açıdan önem taşıyan ilk eserlerin ortaya çıkışı antik çağa uzanır. İnsanların ve toplumların benzer ve farklı oldukları ve bunların nedenleri ile ilgili ilk yazıya dökülmüş gözlemler Heredot'la başlar. Kuzey Afrikalı bilim insanı İbn Haldun'un 700 yıl önce kaleme aldığı, insan topluluklarının kültürlerini karşılaştıran yazılar da bu eserlere örnek gösterilebilir.

Fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimleri 15. ve 16. yüzyıllarda gözlem ve deney yöntemleriyle felsefeden bağımsızlaşırken sosyal ve beşeri bilimler daha uzun sürede ve yavaş yavaş gelişmiştir İnsan, toplum, dünya ve evren konusundaki sorular ve yanıtlar uzun süre inançlar ve felsefi yorumlamalar çerçevesinde ele alınmıştır. Çağdaş anlamda antropolojinin kuruluşu ancak 19.yy'da sosyoloji, psikoloji, arkeoloji, dilbilim gibi sosyal ve beşeri bilimlerle birlikte gerçekleşmiştir.

İnsanlar her zaman kendilerinin ve başkalarının kökenlerini, yaşam şekillerini merak ettilerse antropolojinin sistematik olarak ortaya çıkması neden bu kadar uzun sürmüştür?

Bu soruya verilecek yanıt karmaşıktır. Bu durum insan teknolojisinin sınırlı olmasının yanı sıra, insan ve toplumla ilgili ön yargıları ve yerleşmiş düşünceleri aşmanın güç olması ile de açıklanabilir. Kısaca, geniş kapsamlı gezilerin çok az kişinin gerçekleştirebileceği bir ayrıcalık olması ve gerek doğa bilimlerinde, gerekse sosyal ve beşeri bilimlerde inanç, kanı ve değerlere uymayan bilgilerin, bulguların ve belgelerin kabul görmemesi hatta reddedilmesi antropolojinin gelişmesini yavaşlatmıştır.

4-ANTROPOLOJİNİN ALT DALLARI

Farklı kaynaklarda farklı sınıflandırmalar yapılmakla birlikte antropoloji geleneksel olarak dört ana bölüme ayrılır: Kültürel antropoloji, Fiziksel antropoloji, Arkeoloji ve Dilbilimsel (linguistik) antropoloji. Bu alt alanların hepsi birbirinden farklı ama bir o kadar da bağlantılıdır. Örneđin, dilbilimsel antropoloji ağırlıklı olarak dilin kültürel boyutlarına

odaklanır, insan dilinin evrimiyle ve fiziksel antropolojinin de alanına giren konuşma ve dilin biyolojik temelleriyle yakından ilgilenir .

Antropolojinin alt alanlarından her biri, insanları incelemek için farklı bir yaklaşım kullanabilir ancak hepsinin ortak noktası, insanlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ve dünyanın değişik yerlerinde yaşayan insanların nasıl değişim gösterdiğini açıklamak için gerekli verileri toplaması ve çözümlemesidir. Bütün bu alt alanlar, sayısız uygulama alanı bulunan bilgiler üretirler.

4.1.Kültürel antropoloji

Kültürel antropoloji (bazen sosyokültürel ya da sosyal antropoloji olarak da adlandırılır) insan davranışları, düşünceleri ve duygularındaki alışlagelmiş kalıpları, toplumu ve kültürü inceler, toplumsal ve kültürel benzerlik ve farklılıkları betimler. Antropolojinin bu dalı, insanı kültürü üreten ve sürdüren bir varlık olarak ele alır. Kültür, toplumun, yani yapılandırılmış insan gruplarının, çoğu zaman kendileri farkında olmadan yaşamlarını düzenleyen, herkesçe kabul edilmiş kurallardır. Bu kurallar biyolojik kalıtımla kazanılmaz, sonradan öğrenilirler. Toplum üyelerinin gündelik davranış, düşünce ve duygu kalıplarını bu kurallar belirlediği ya da en azından yönlendirdiği için insan etkinlikleri, düşünceleri ve duyguları kültür aracılığıyla edinilir ve kültürden etkilenir. Kültürün dışavurumu bir yerden diğerine farklılık gösterebilir ancak antropolojik anlamda bir insanın diğerinden "daha kültürlü" olduğu kesinlikle kabul edilemez.

4.2. Fiziksel (Biyolojik)antropoloji

Fiziksel (Biyolojik) antropolojinin konusu insanın zaman ve mekan içindeki çeşitliliğidir. Bu farklılaşma büyük ölçüde genetik ve çevresel yönlerinin bir karışımıyla oluşmaktadır.

Bugün moleküler antropoloji ya da genlerin ve genetik ilişkilerin antropolojik açıdan incelenmesi, fiziksel-biyolojik antropolojinin önemli bir ögesidir. Zaman, coğrafya ya da belirli bir genin ortaya çıkış sıklığına göre ayrılan grupların birbirleriyle karşılaştırmalı incelenmesi, biyolojik antropoloji açısından büyük önem taşır. İnsan kemikleri ve dokularının anatomisinde birer uzman olan fiziksel antropologlar insan vücuduyla ilgili bilgileri büyük anatomi laboratuvarlarında ve adli soruşturmalarda kullanabilirler.

Tüm insanlar tek bir türün üyeleri olduğumuz halde birbirimizden gözle görünen ya da görünmeyen biçimlerde farklıyızdır. Bu farklılıklar boyumuz, vücut şeklimiz ve derimizin rengi gibi gözle görünür özellikler olabildiği gibi kan tipimiz ve belirli hastalıklara karşı duyarlılıklarımız gibi biyokimyasal etmenleri de içerir. Fiziksel antropoloji insan çeşitliliğini ve insanların içinde yaşadıkları farklı çevrelerle bu çeşitlilik arasındaki ilişkiyi sağlıklı biçimde anlamak için modern biyolojinin tüm tekniklerini kullanır.

4.3. Arkeolojik antropoloji

Arkeolojik antropoloji ya da arkeoloji insan davranışını tanımlamak ve açıklamak amacıyla maddi kalıntıları inceleyen bir antropoloji dalıdır. Öncelikli olarak tarih öncesi - yazının icat edilmesinden önceki zamanlar- insan geçmişiyle ilgilenen arkeoloji, bu tarihte var olan nesnelere üzerinde odaklanır. Bu kalıntılardan insanların yeme alışkanlıkları ve geçim etkinlikleri kolayca çıkartılabilir. Hatta bu kalıntıların iskelet kalıntılarıyla birlikte yorumlanması, geçmişteki insan yaşamının biyo-kültürel açıdan da incelenmesine olanak tanır.

4.4.Linguistik (Dilbilimsel) antropoloji

İnsan türünü diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği konuşabilme yetisidir. Çalışmalar diğer canlılar, özellikle de maymunlar tarafından çıkartılan sesler ve yapılan hareketlerin insan diline benzer bir işlev taşıyabildiğini göstermiştir; ne var ki insanlar kadar karmaşık ve gelişmiş simgesel bir iletişim sistemi kullanabilen başka bir canlı daha yoktur. İnsanların kültürlerini korumalarını ve kuşaktan kuşağa aktarmalarını sağlayan araç dildir.

Linguistik antropoloji, antropolojinin karşılaştırma, farklılaşma ve değişime ilgisine ek bir örnek oluşturmaktadır. Dili mekan ve zaman içinde, toplumsal ve kültürel bağlamında inceler. Dil bilimciler dilin betimlenmesiyle (cümlelerin nasıl kurulduğu ve eylemin nasıl çekildiği) ya da dillerin tarihçesiyle (dillerin zaman içinde nasıl gelişip değiştiği) ya da dil ve kültür arasındaki ilişkiyle ilgilenir.

Antropolog dilbilimciler insan geçmişini anlamamıza da önemli katkılar sağlayabilirler. Diller arasındaki ilişkilerin soy kütüğüne bakarak ve dillerin dağılımını inceleyerek, bu dilleri konuşanların orada ne kadar süredir yaşadıklarını kestirebilirler.

ANTROPOLOJİ

Birbirine yakın dillerde, eski bir ortak dilden bugüne kadar gelmiş sözcükleri belirleyerek bu kişilerin atalarının nerede ve nasıl yaşadığı bilgisine ulaşabilirler.

Bu dört alt alanın içinde de uygulamalı antropolojiyle ilgilenen, yani sorunları çözmek için antropolojik bilgileri ve yöntemleri kullanan bireyler bulunur. Uygulamalı antropoloji, en genel anlamında dört alt disiplinin bilgi ve/veya tekniklerinin, pratik sorunların tanımlanması, değerlendirilmesi, teşhisi ve çözümünde kullanımını içerir. Antropolojinin alanının genişliği nedeniyle, pek çok uygulaması vardır.

Antropolojinin hemşirelik eğitiminde kullanımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Toplum oluşturulan insanların benzer ve farklı yönlerinin, toplumun sosyal yapısının ve kültürel özelliklerin araştırılması yaptığı her işin merkezine insanı yerleştiren hemşirelik mesleği ile yakından ilişkilidir.

Bu dersin işlenişinde antropolojinin, çalışma konuları itibariyle hemşirelik mesleğini daha yakından ilgilendiren sosyal- kültürel antropoloji alanında incelenen konulara yer verilecektir. Dersin daha iyi anlaşılması ve alanla ilişkilendirilmesi amacı ile konuların sağlık ve hemşirelikle ilgili yönleri ayrıntılı bir şekilde sunulacaktır.

5-Özet

İnsanlar tarih boyunca kim olduklarını, nereden geldiklerini ve davranışlarının nedenlerini bilme ihtiyacı duymuşlardır. Bütüncü bir disiplin olan antropoloji-insan bilimi, insanın biyolojik ve kültürel çeşitliliğini inceler, zaman ve mekan içindeki benzerlik ve farklılıkları açıklamaya çalışır.

Antropoloji başlıca dört alt alandan oluşur. Kültürel antropoloji günümüz ve yakın geçmişteki kültürel çeşitliliği inceler. Fiziksel antropoloji insanı biyolojik bir organizma olarak inceler. Arkeoloji insan davranışını açıklamak amacı ile geçmiş kültürlerle ait maddi kültür objeleri üzerinde çalışır. Genelde tarih öncesi toplulukların toplumsal, iktisadi, dinsel ve siyasal örüntülerini yeniden inşa eder. Linguistik antropoloji dillerin çeşitliliğini belgeler, bir dilin tanımlanması, dillerin tarihi ya da dillerin toplumsal ortamlarda nasıl kullanıldığı ile ilgilenir.

Uygulamalı antropoloji, en genel anlamında dört alt disiplinin bilgi ve/veya tekniklerinin pratik sorunların tanımlanması, değerlendirilmesi ve teşhisinde kullanımını içerir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

- 1) Antropolojinin doğuşuna katkıda bulunan ilk yazılı gözlemler hangi tarihçi ile başlar?
- Herodot
 - Darwin
 - İbn Haldun
 - Durkheim
 - İbni Sina
- 2) Aşağıdakilerden hangisi fiziksel-biyolojik antropolojinin önemli bir ögesidir
- Moleküler antropoloji
 - Psikolojik antropoloji
 - Sosyal antropoloji
 - Arkeolojik antropoloji
 - Kültürel antropoloji
- 3) Hangisi antropolojinin temel olan dört alt disiplinin içinde de kullanılabilir ve sorunların antropolojik bilgi ve yöntemlerin kullanılarak çözülmesi esasına dayanır?
- Fiziksel antropoloji
 - Kültürel antropoloji
 - Arkeolojik antropoloji
 - Uygulamalı antropoloji
 - Sosyal antropoloji

Cevaplar

- A
- A
- D

KAYNAKLAR

- 1-Güvenç B. Antropoloji (İnsanbilim), Eskişehir 1996. Anadolu Üni. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
- 2-Haviland AW ve ark. Kültürel Antropoloji (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu) İstanbul 2008. Kaknüs Yayınları
- 3-Kottak CP. Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış (Çev.Serpil Altuntek ve ark.) Ankara 2002. Ütopya yayınları
- 4-Özbek M. Antropoloji: insanı en iyi anlayan ve anlatan bilim dalı http://www.1001kitap.com/Bilim/Metin_Ozbek/dunden_bugune_insan/insan103antropoloji.html (Erişim tarihi 15.08.2010)
- 5-Saran N. Antropoloji, İstanbul 1989. İnkılap Kitabevi
- 6-Social_anthropology http://en.wikipedia.org/wiki/Social_anthropology (Erişim tarihi 15.08.2010)
- 7-Tezcan M. Kültürel Antropoloji, Ankara 2008. Maya Akademi
- 8-Wulf C. Tarihsel Kültürel Antropoloji (Çev. Özgür Dünya Sarısoy) Ankara 2009. Dipnot yayınları